

І. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК: 339.9:338.46(1-925.8/.9)

Рутинський Михайло Йосипович,
кандидат географічних наук, доцент
Топорницька Марія Ярославівна,
кандидат географічних наук, доцент

Львівський інститут економіки і туризму,
м. Львів, Україна, e-mail: rytynskij@ua.fm
Львівський торговельно-економічний
університет, м. Львів, Україна, e-mail:
Topornytska_maria@i.ua

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ, ПРОБЛЕМ І ПЕРСПЕКТИВ ВІДРОДЖЕННЯ ПАЛІТРИ БРЕНДОВИХ ДЕСТИНАЦІЙ ЕТНОФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ У ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Метою дослідження є аналіз тенденцій, проблем і перспектив розвитку етнофестивального туризму в західному регіоні України в кризових реаліях сьогодення.

Методика. У дослідженні використано метод соціологічного дослідження, методи порівняння, аналізу та синтезу, метод узагальнення.

Результати. Охарактеризовано географічні та соціально-економічні перспективи розвитку етнофестивалів і дестинацій етнофестивального туризму у західному регіоні України, розкрито проблеми та особливості організації етнофестивального туризму в регіоні.

Наукова новизна. Визначено пріоритетні напрямки розвитку етнічних фестивалів у регіоні з метою приваблення додаткових туристичних потоків та сприяння розвитку етнічної культури.

Практична значимість. Запропоновано конкретні рекомендації щодо перспективного розвитку етнофестивального туризму в регіоні.

Ключові слова: етнічний туризм, етнофестиваль, етнофестивальний туризм, географія етнофестивалів, розвиток, регіон, туристичні потоки, фестивальні тури.

УДК: 339.9:338.46(1-925.8/.9)

Рутинский Михаил Иосипович,
кандидат географических наук, доцент
Топорницкая Мария Ярославовна,
кандидат географических наук, доцент

Львовский институт экономики и туризма,
г. Львов, Украина, e-mail: rytynskij@ua.fm
Львовский торгово-экономический
университет, г. Львов, Украина, e-mail:
Topornytska_maria@i.ua

ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ТЕНДЕНЦИЙ, ПРОБЛЕМ И ПЕРСПЕКТИВ ВОЗРОЖДЕНИЯ ПАЛИТРЫ БРЕНДОВЫХ ДЕСТИНАЦИЙ ЕТНОФЕСТИВАЛЬНОГО ТУРИЗМА В ЗАПАДНОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ КРИЗИСНЫХ РЕАЛИЯХ

Целью исследования является анализ тенденций, проблем и перспектив развития етнофестивального туризма в западном регионе Украины в нынешних кризисных реалиях.

Методика. В исследовании использован метод социологического исследования, методы сравнения, анализа и синтеза, метод обобщения.

Результаты. Охарактеризованы географические и социально-экономические перспективы развития этнофестивалей и дестинаций этнофестивального туризма в западном регионе Украины, раскрыты проблемы и особенности организации этнофестивального туризма в регионе.

Научная новизна. Определены приоритетные направления развития этнических фестивалей в регионе с целью привлечения дополнительных туристических потоков и содействия развитию этнической культуры.

Практическая значимость. Предложены конкретные рекомендации по перспективному развитию этнофестивального туризма в регионе.

Ключевые слова: этнический туризм, этнофестиваль, этнофестивальный туризм, география этнофестивалей, развитие, регион, туристические потоки, фестивальные туры.

UDC: 339.9:338.46(1-925.8/9)

Rutynskiyi Mikhailo Yosypovych,
PhD in Geography, associate professor,
Topornytska Maria Yaroslavivna,
PhD in Geography, associate professor,

Lviv Institute of Economy and Tourism,
Lviv, Ukraine, e-mail: rytynskij@ua.fm
Lviv Trade and Economic University, Lviv,
Ukraine, e-mail: Topornytska_maria@i.ua

***SOCIAL AND GEOGRAPHIC ANALYSIS OF MODERN TENDENCIES,
PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE REVIVAL OF THE PALETTE OF
BRAND DESTINATIONS OF ETHNO-FESTIVAL TOURISM IN THE
WESTERN REGION OF UKRAINE IN THE CURRENT CRISIS REALITIES***

The aim of the study is to analyze trends, problems and prospects for the development of ethno-festival tourism in the western region of Ukraine in the current crisis realities.

Methods. The study used the method of statistical analysis, the methods of analysis and synthesis, comparative method, synthesis method.

Results. The geographical and socio-economic prospects for the development of ethno-festivals and destinations of ethno-festival tourism in the western region of Ukraine are described, the problems and peculiarities of the organization of ethno-festival tourism in the region are revealed.

Scientific novelty. Priorities for the development of ethnic festivals in the region have been identified in order to attract additional tourist flows and promote the development of ethnic culture.

Practical significance. Concrete recommendations on the future development of ethno-festival tourism in the region are proposed.

Keywords: ethnic tourism, ethnic festival, ethno-festival tourism, geography of ethno-festivals, development, region, tourist flows, festival tours.

Постановка проблеми. Автентична етнічна культура регіону здатна викликати у потенційних туристів сильний спонукальний мотив до мандрівки. Тому ми переконані, що збереження етнокультурного надбання і його активна фестивально-туристична репрезентація мають вирішальне значення для стійкого залучення туристичних потоків і збереження популярності місцевостей і осередків традиційного етнокультурного туризму.

Однією з головних ознак культурного простору України і її західного регіону зокрема за останні десятиріччя є надзвичайно швидке поширення й розкорінення етнофестивального руху, формування модних етнофестивальних дестинацій, поява упізнаваних брендів фестивального туризму. Починаючи з 1990-х років фестивальний рух збував місцеві громади та охопив практично всі міста і навіть села. Причинами, що спровокували фестивальний “бум”, стало прагнення розширити етнокультурні здобутки та ширше презентувати мистецьку спадщину України.

Піку активності етнофестивальний туризм – як окремий феномен соціокультурно-дозвілдової активності українців – сягнув у 2004–2012 рр. Власне, з початку XXI століття етнофестивальний туризм в Україні визрів у потужне соціокультурне явище сучасності. А дедалі динамічніше ускладнення його територіальної організації дало матеріал географам для предметного вивчення географії фестивальних дестинацій та дослідження низки актуальних суспільно-географічних тенденцій і процесів просторово-часової організації етнофестивального туризму.

Наукове вивчення вище зазначеної проблематики вимагає від географів, які осмислюють етнокультурні явища і процеси у геопросторовому вимірі, використання сукупності методів декількох наук та потребує залучення суміжних наукових напрямів: туризмології, культурології, етнології, етнографії, антропогеографії і т. і.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї проблематики свідчить про дедалі зростаючу увагу науковців країни до висвітлення окремих питань поступу етнофестивального туризму в Україні. Праці узагальнюючого й регіонального характеру з цієї проблематики щороку публікуються на шпальтах вітчизняних наукових збірників [див., напр., 1, 2, 4–8 та ін.]. Етнокультурна проблематика здавна перебуває в полі зору науковців – культурологів, туризмологів, етногеографів. Актуальність цієї теми невичерпна, що викликано активізацією процесу “етнічного ренесансу”, зокрема, української нації. Проблемам формування і розвитку етнонаціональних спільнот України та ефективності використання культурно-пізнавального (етнокультурного) туризму регіонів України присвячено окремі дослідження вітчизняних учених: О.І. Амоші, В.Ф. Кифяка, О.О. Любіцевої, Є.В. Панкової, А.Ю. Парфїненка, І.С. Посохова, Л.М. Ільїна, М.М. Лаврук, Р.М. Лозинського, М.Й. Рутинського, Н.М. Паньків, Т.Ю. Лужанської, А.Т. Каприва, Н.А. Городецької, О.В. Лобової, І.В. Шевчук, С.С. Махлинець, Л.І. Тебляшкіна, Т. Олексійчук та інших.

Цілі дослідження: з позиції суспільної географії актуалізувати напрацювання в царині аналізу розвитку етнофестивального туризму у західному регіоні України до та після 2013 року, а відтак, висвітлити авторські зауваги щодо актуальних питань його розвитку в кризових реаліях сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Ознайомлення зі звичаями, побутом, культурою народу іншої країни, з її історією і етнічними надбаннями

спонукає до міжетнічного порозуміння та консолідації довкола спільних гуманістичних цінностей. Саме цим цілям служить етнофестивальний туризм [6, 11].

Етнофестивалі за останні 15 років перетворилися у загальноновизнану туристичну візитівку західного регіону України, один з найпринадніших та комерційно найперспективніших напрямків залучення іноземних і внутрішніх туристів у регіон. Вони спрямовані на ретрансляцію туристам місцевих традицій, відновлення та збереження етнокультурно-мистецького надбання, на розвиток та популяризацію звичаїв і обрядів, автентичного фольклору тощо. Адже всі ми живемо в мультинаціональному середовищі, і кожна народність має свою неповторність, культуру, історію, традиційні види занять, притаманні для певної місцевості. Етнофестивалі України присвячуються певному роду занять, обряду або навіть продукту і, як правило, відбуваються в традиційний час, відповідно до визначних подій в житті громади – збору врожаю, закінчення посту чи повернення горян з полонин. Найважливіше, що вони сприяють відродженню народних традицій, стилю життя в гармонії з природою та економічному розвитку місцевих громад.

Етнофестивальний туризм, який щороку набуває дедалі більшої популярності (що зумовлено більшою збереженістю етнокультурних традицій), у XXI столітті стає одним з найважливіших секторів туристичного господарства західного регіону України [7]. Після появи в регіоні низки нових етнофестивалів, помітно зросла зацікавленість туристів саме до цього виду відпочинку.

Фестивальний туризм охоплює дві різні категорії мандрівників:

- глядачів;
- учасників конкурсів, концертів, обслуговуючий персонал та ін.

Молодь у віці 18-25 років є найперспективнішим сегментом етнофестивального туризму, оскільки цей сегмент надає перевагу недорогим подорожам із невисоким комфортом і активним відпочинком. Цей сегмент потенційних споживачів становить близько 16 % від загальної кількості населення регіону. За результатами проведеного нами опитування, на цю категорію припадає 74% вибіркової групи опитаних гостей літніх етнофестивалів Львівської області.

Можна прослідкувати тенденцію (за даними кількох сезонів соціологічного опитування вибірки гостей), що 8% респондентів відвідують 3-5 фестивалів на рік, менше 3 заходів відвідує 24%, а більше 10 фестивалів відвідує всього лише 8% опитаних. Щодо кількості днів, якій віддають перевагу потенційні відвідувачі, то це – 2-3 дні, за це віддало свої голоси 96% опитаних.

Місце проведення більшості етнофестивалів (етнофестивальна туристична дестинація) приурочене до певного туристичного ресурсу чи об'єкту. Найбільше етнофестивалів проводиться в місті Лева, оскільки Львів нагадує музей просто неба, у ньому міститься понад дві тисячі історичних, архітектурних і культурних пам'яток. Також, це місто завжди

відіграло роль значного історичного, культурного, політичного й економічного центру. Поза Львовом у потужні регіональні центри етнофестивального туризму буквально за останнє десятиріччя “виросли” такі міста як Ужгород, Мукачеве, Виноградів, Рахів, Івано-Франківськ, Яремче, Ворохта, Верховина, Коломия, Трускавець, Дрогобич, Славське, Моршин, Яворів, Тернопіль, Заліщики, Рівне, Луцьк та ін.

З кожним роком у календарі туристичних подій у західному регіоні України залишається дедалі менше білих плям, не позначених проведенням якогось фестивального дійства. До війни доходило до того, що в окремі сезони впродовж одного вікенду у межах регіону відбувалися дві (а то і три) рівноцінні за хедлайнерсько-вартісною шкалою етнофестивально-туристичні події.

У книзі “Зелений туризм” львівські науковці М. Й. Рутинський і Ю. В. Зінько виділяють такі турпродукти зеленого й етнокультурного туризму в Карпатському регіоні:

- культурні тури майстернями народних умільців;
- етнокультурні тури з відвідуванням цікавих атракцій (етнографічних об’єктів);
- етнофестивальні тури, які активізують сільськогосподарські народні традиції та поєднуються з релігійними та самобутніми святами.

Етнофестивалі актуалізують увагу молодого покоління українців до традиційних, часто-густо призабутих чи проігнорованих історико-культурних туристичних ресурсів, розпорошених поза модними центрами масового туризму з їх багатою гастрономічною і розважальною (тусівочною) інфраструктурою. До прикладу, за останні роки вже чимало т.зв. брендів, цебто реально популярних серед туристично активної молоді етнофестивалів Львівської області розташовуються в околі таких традиційних центрів притягання туристичних потоків:

- осередків компактного проживання певної етнічної групи (Бойківський фестиваль в Турці, “Карпатія” в Трускавці),
- замків (Свірж, Старе Село, Золочів),
- старовинних монастирів (Підкамінь, Лаврів, Крехів, Унів),
- атракційних залишків оборонних фортифікацій (“Фортмісія” в с. Поповичах) і літописних міст Давньої Русі (фестиваль в Звенигороді, “Тустань” у с. Уричі) тощо.

Сучасний україномовний сегмент Інтернету й соцмережі ряхтіють десятками усталених, доволі широко відомих серед туристично-активної молоді брендів етнофестивалів та етнофестивальних дестинацій західного регіону України. Це предмет окремого дослідження.

Усталеними, добре знайомими поціновувачам подієвого туризму етнофестивальними брендами Західної України за роки мирного розвитку країни стали: Всесвітні бойківські фестини “З чистих джерел” (м. Турка), “Бойківська ватра” (м. Долина), “Бойківська Дрогобиччина” (с. Нагуєвичі), “Карпатія” (м. Львів і м. Трускавець), “Великдень у Космачі” (с. Космач), “Я люблю Карпати” (сmt. Славське), “Дзвони Лемківщини” (м.

Монастирок), “Підкамінь” (с. Підкамінь), “Львів – столиця ремесел” і “Дзвони Покрови” (м. Львів), “Карпатський вернісаж” (м. Івано-Франківськ), міжнародні Гуцульські фестивалі 1991-2018 рр. та інші.

Популярність і вагоме міжнародне визнання здобули *етнофестивали національних культур*: фестиваль словацької народної пісні і танцю (с. Середнє, Закарпаття), фестиваль етнічної музики “Тайстра Чугайстра” (м. Львів), фестиваль румунського народного мистецтва (с. Біла Церква, Рахівський р-н), українсько-чеський фольклорний фестиваль “Колочавське відлуння Теробовлянської долини” (с. Колочава, Міжгірський р-н), фестиваль національних культур “Букова віть” (м. Чернівці), фестиваль культур народів світу “Етновир” (м. Львів), фестиваль культур національних меншин “Мелодії соляних озер” (с. Солотвино, Тячівський р-н) та інші.

У повноцінній дестинації масового етнотуристичного паломництва “виросли” *фестивали-свята (дійства)*, присвячені традиційним релігійно-обрядовим подіям українського календаря: “Великдень у Космачі”; “Ой, радуйся земле”, “Велика коляда”, “Спалах Різдвяної звізди”, “Фестиваль вертепів”, “Велика Гаївка”; “Святий Миколай дарує свято” та інші.

Підвищений інтерес у туристів традиційно викликають *гастрономічні фестивалі*: основною “родзинкою” яких є представлення національної кухні та дегустація окремих страв, напоїв. Серед них: “Борщ’їв” (м. Борщів, Тернопільщина), фестиваль дерунів (м. Коростень, Житомирщина), фестиваль кави (м. Львів), “Фестиваль меду” (у понад двох десятках селищ і містечок України), свято “Бойківського меду” (м. Долина), фестиваль чаю (м. Золочів), “Гуцульська бринза” (м. Рахів), “Верховинське сало” (с. Міжгір’я, Закарпаття), “Гуцульська ріпа” (с. Лазенщина, Закарпаття), “Свято пампуха” (м. Львів), “Берлибанський банош” (с. Костилівці, Рахівського р-ну), “Червене вино” (м. Мукачево), винний фестиваль (м. Берегово), фестиваль шоколаду (м. Львів) та інші.

Дестинаціями пріоритетної уваги кола прихильників історії рідного краю за останнє десятиріччя стали місця проведення фестивалів історичної реконструкції, котрі відтворюють (за концепцією “жива історія”) окремі історичні події та періоди, органічно поєднують історичні реконструкції з етнокультурними заходами та спортивними змаганнями.

Поки центральні канали телебачення з року в рік нав’язують українцям розважально-гумористичні шоу виключно у форматі домінування концертів “руськоязычного юмора України” і вип’ячують на зірковий п’єдестал апологетів “м’якої” медійно-розважально-культурної русифікації країни, поза цими високими сценами, серед величі рідної природи, твориться інший пласт сучасної живої гумористичної культури народу, який не цурається ні своєї мови, ні її багатющого народно-гумористичного надбання. До прикладу, заслуженою увагою туристичного товариства (і передусім, соціально активної молоді) упродовж останнього десятиріччя користуються такі туристично-резонансні дійства як *етнофестивали сатири та гумору*:

- фольклорно-етнографічний фестиваль “Захарецький Гарчик” (с. Підзахаричі, Путильський р-н, Чернівеччина);
- фестиваль гумору та сатири “Бербиницьи фіглів” (с. Ясіня, Рахівський р-н);
- міжнародний фестиваль українського гумору “Карпатський словоблуд” (м. Ужгород, корчма-музей “Деца у нотаря”) тощо.

Практика організації туристичними фірмами регіону подієвих турів проявила ще одну цікаву тенденцію. З року в рік зростає особливе зацікавлення пересічних туристів і організованих груп курортників до новомодних дестинацій, де можна зануритися у неповторну веремію жвавого опенейр-дійства *професійно-ремісничих етнофестивалів* на кшталт:

- міжнародний фестиваль соломникарського мистецтва “Сніп” (м. Луцьк);
- свято виноробів – фестиваль “Червене вино” (м. Ужгород);
- свято бджолярів “Свято бойківського меду” (м. Дрогобич);
- свято пекарів: свято хліба (м. Львів);
- фестиваль пивоварів – “Львівське пиво” (м. Львів);
- міжнародний симпозіум гутників “Львів – столиця гутників”;
- свято вівчарів “Проводи на полонину”, “Полонинське літо” (Рахівський р-н, Верховинський р-н);
- міжнародний фестиваль ковалів “Замкові ворота” (м. Львів);
- фестиваль ковалів “Гамора” (с. Лисичеве, Закарпаття);
- фестиваль-з’їзд писанкарів (с. Космач, Коломийський р-н).

За нашими підрахунками на початку 2010-их років в Україні щороку відбувалося понад пів тисячі масових фестивалів етнокультурного спрямування. Географія і масштаби туристично-фестивального руху щороку зростали. Так, лише в 2012 р. у культурно-масових фестивальних заходах взяло участь близько 9,5 млн місцевих мешканців і туристів. У тім числі, на Львівщині, де туристи традиційно складають близько 60 - 70 % гостей кожного туристичного фестивалю, у 2012 р. їх кількість упритул наблизилася до позначки в 1 млн. гостей.

Революція гідності та розпалювання президентом РФ гібридної українсько-російської війни призвели до тимчасового масштабного згортання туристично-фестивального руху в Україні в 2014 році.

Тогоріч уперше не відбувся Всеукраїнський лемківський фестиваль “Дзвони Лемківщини”. Його проводили 15 років поспіль на Тернопільщині, спершу у червні, потім у серпні. На свято в урочище Бичова поблизу райцентру Монастириської традиційно з’їжджалися тисячі лемків з усього світу. 2014-го року мав відбутися уже 16-й фестиваль лемківської культури. Його очікували майже 30 тисяч гостей. Чому ж відмінили етнофестиваль, що вже давно став міжнародною туристичною візитівкою нашої країни, подією інтер-національного масштабу, внесеною у календар провідних туристичних подій у туррегіоні “Європа”? Доречно процитувати слова Голови Всеукраїнського товариства “Лемківщина”

Анатолія Венгриновича, бо в них – причина і мотивація згорання цілої низки етнофестивально-туристичних масових дійств у містах і селах України.

“Як і всі громадяни України, ми розуміємо, що веселитися у такий час – непристойно. Ми переживали, коли почалася АТО. Надіялися, усе швидко закінчиться. Але військові дії досі тривають, люди гинуть щодня. До мене дзвонили лемки з усього світу. Люди навіть спеціально приїжджали з Іспанії, Італії, Франції. Вони планували відпустки наперед, хотіли потрапити на фестиваль. Однак, не судилося” – йдеться в заяві Голови Всеукраїнського товариства “Лемківщина” [3].

2014-го року наймасовіший молодіжний етнофестиваль “Підкамінь”, який протягом семи років збирав до 20–25 тис. туристів на Бродівщині, скасували (організатори натомість зробили Вечір культурного гуртування молоді України).

На вимогу громадськості скасували проведення улюбленого серед киян і гостей з інших куточків України туристичного етнофестивалю “Ніч на Івана Купала” на Дніпрі в Черкасах.

І таких прикладів відміни чи перенесення на наступні роки популярних серед туристів етнофестивалів України – понад три сотні.

Загалом, у травні – вересні 2014 року в умовах українсько-російської війни було скасовано або суттєво скорочено в плані розважальних заходів такі *брендові туристичні фестивалі України* як: II Чемпіонат бограчу, Косонь (1-2 травня), Фестиваль етно-джазу «Флюгери Львова», Львів (1-4 травня), Черемош-фест, с. Криворівня, Івано-Франківська область (2-4 травня), Рок-фестиваль Lviv Spring Fest, Львів (3 травня), VIII Дитячий фестиваль, Львів (16-18 травня), Весняний фестиваль “Три дні в саду”, Київ (16-18 травня), III міжнародний фестиваль середньовічної культури “Срібний Татош”, Чинадієво, Закарпаття (17-18 травня), Київський міжнародний фестиваль короткометражних фільмів, Київ (21-25 травня), фестиваль “Стрічка”, Київ (23 травня), Шульц-фест, Дрогобич, Львівська область (26-30 травня), Чемпіонат України з історичного середньовічного бою “Зов Героїв I”, Парк Київська Русь, Київ (31 травня-1 червня), “Парад культур” – Дні культур народів світу, Парк Київська Русь, Київ (31 травня-3 червня), Міське свято їжі, Київ (6-8 червня), Альфа джаз фест, Львів (12-14 червня), Київський фестиваль вогню, Київ (13-14 червня), Міжнародний фестиваль “Гості Древнього Києва XV ст.”, Парк Київська Русь, Київ (20-22 червня), Leopold Grand Prix Festival, Львів (26-29 червня), III Гастрономічний Фестиваль «Львів на тарілці», Львів (27-29 червня), Музичний етнофестиваль TheBestCity.UA, Дніпропетровська область (27-29 червня), Фестиваль камерної музики у Карпатах, Буковель, Яремче, Івано-Франківськ (3-11 липня), Рок-фестиваль “Тарас Бульба”, Дубно (4-6 липня), Підкамінь, Львівська область (18-20 липня), Міжнародний фестиваль короткометражних фільмів Wiz-Art 2014, Львів (23-28 липня), День Святого князя Володимира. “День Хрещення Русі”, Парк Київська Русь, Київ (26-27 липня), Захід, Львівська область (15-17 серпня),

Міжнародний фестиваль культури та історії “Билини Древнього Києва IX-XI ст.”, Парк Київська Русь, Київ (15-17 серпня), Міжнародний фольклорний фестиваль “Етновир 2014”, Львів (20-24 серпня), “Свята та обряди Древньої Русі”, Парк Київська Русь, Київ (23 серпня), Відкритий турнір з верхової стрільби з лука за кубок Древнього Києва, Парк Київська Русь, Київ (30-31 серпня), MERIDIAN CZERNOWITZ, Чернівці (5-7 вересня), Фестиваль Respublica, Кам’янець-Подільський (5-7 вересня) та інші.

У кризових реаліях сьогодення (синергетичного ефекту воєнних, політичних, економічних, демографічно-міграційних, психоемоційних потрясінь) етнофестивальний туризм України віднедавна став на шлях відродження улюблених брендів і центрів етнотуристичного притягання та подальшого розширення географії новомодних подієво-етнокультурних дестинацій.

З одного боку, на заваді поступу досі стоять моральні дилеми. 2019 – уже шостий рік, як триває війна, шостий рік, коли чи не щоденно днини Українське радіо й інші мас-медіа повідомляють про чергових Захисників України, які віддали життя на східному фронті в ім’я того, щоб по цей бік окопів всі ми не відчували жахити війни та не обмежували своє туристичне дозвілля – подорожували, пізнавали, жили повноцінним життям. Щороку на тисячі особистостей зростає чисельність тих, хто не повернувся з фронту, і тих, у кого не повернулися батько, брат чи сестра, чоловік, син, родич, близький приятель із сусідньої вулиці, усі ті, з кими пам’ять асоціює донедавні спільні поїздки на ті чи інші фестивалі імпрези.

З іншого боку, якраз саме тепер масові етнокультурно-туристичні заходи, що збирають тисячі відвідувачів з різних, почасти зрусифікованих і розчарованих у державотворчому процесі регіонів України, є тим цементом, що консолідує сучасних українців від Ужгорода до Маріуполя, що збудує серця небайдужих українців, а відтак спонукає їх змінювати Україну на краще. Міжнародні етнофестивали, у т. ч. включені у календарі CIOF (Conseil International des Organization de Festivals et d'Arts Traditionnelles) як імпрези світового масштабу, якраз саме тепер є одним з найважливіших чинників і найпромовистіших констант утвердження іміджу України в світі як держави з високорозвиненою культурою, розмаїтою палітрою заходів традиційного і сучасного мистецтва, насиченим календарем імпрез етноподієвого туризму.

Лідери місцевих громад нині дедалі активніше повертаються до ідеї організації культурно-масових заходів для краян і усіх прибулих туристів з метою продемонструвати, що країна рухається вперед, що всупереч прагненню інтервентів психоемоційно надламати українців, останні не опускають рук долу, а відроджують і малі сільські етнофестивали, і етнофестивали всеукраїнського чи міжнародного масштабу. Скажімо, добрим прикладом порозуміння між місцевою владою й громадськими активістами стало проведення 5.07.2015 року у сесійній залі Львівської

міськради фахового тренінгу “Фестивальний туризм як перспективна ніша розвитку внутрішнього туризму”.

Інший приклад. Резонансною позитивною звісткою з України на тлі засилля кривавих новин зі східного фронту у польських мас-медіа в 2015 році були анонси і туристичні репортажі польських журналістів про колоритний Фестиваль карпатської туристичної культури “Черемош-фест - 2015”. З 24 по 26 липня в с. Криворівня (найпоетизованішій столиці Гуцульщини) нуртував фестиваль, що зібрав до 10 тис. відвідувачів і презентував розмаїття програм туристичного дозвілля у долині Черемоша, а також програму молодіжного музичного етнодрайву за участю таких іменитих хедлайнерів як KozakSystem, LosColorados, КораЛЛі, ДримбаДаДзига та ін.

Цього 2018-го р. в Українських Карпатах з рекордним розмахом відлунав XXV Міжнародний гуцульський фестиваль. Гостей фестивалю приймали і Яремче, і Ворохта, і Татарів, і Микуличин, і Поляниця. І за кількістю етнотуристів, і за тривалістю, і за новозареєстрованими рекордами це етнотуристичне дійство перевершило попередні Міжнародні гуцульські фестивалі довоєнної доби.

Фестиваль тривав нон-стоп аж цілих дев’ять діб. Причому, кожен день гостей принаджували нова локація, нові рекорди та імпрези. На фестивалі зареєстровано чергові звершення у Книгу Національного Реєстру Рекордів України. А саме: найтриваліше виконання гуцульського танцю аркан (65 хв.), а також – наймасовіше частування стравами гуцульської кухні, приготованими на вогні (просто неба у с. Поляниці). Ще один Національний рекорд України в рамках гуцульського фестивалю встановили в селі Микуличин під час свята “Полонинський клич”, де зібралася рекордна кількість чабанів. На полонині Горган разом зійшлося 37 ватаг (пастухи, сировари), які колоритно представили туристам усе розмаїття різновидів карпатських сирів.

Натомість, в Яремче численним туристам відтворено автентичне обрядове весільне дійство (відтворено всі етапи гуцульського весілля – від благословення нареченої та нареченого, танців старост із деревцями – до обрядодійств вінчання та завивання молодої).

Географія туризму України характеризуються значними територіальними диспропорціями. Ще десятиріччя тому масштаб і тренди цих диспропорцій у кількісному вимірі було предметно висвітлено М. Рутинським і В. Пантелей у спеціальній публікації [12]. За останні роки відставання окремих регіонів за низкою показників розвитку туризму від регіонів-лідерів лише поглибилося.

Географія етнофестивального туризму, натомість, демонструє сучасну тенденцію динамічного заміщення “білих плям” туристичної карти краю новими етнофестивально-туристичними дестинаціями, подієво-мистецькими локаціями, новими брендами туристичної промоції сіл, селищ і містечок нашої країни. Проілюструємо цей уваги вартий факт

на прикладі Рівненщини – області із традиційно низькими показниками віддачі масового туризму.

Упродовж першого півріччя 2018 р. Рівненщина вельми успішно (судячи з репортажів у пресі) реалізувала можливості додаткового залучення туристичних потоків шляхом запровадження нових фестивально-туристичних продуктів.

23.05.2018 р. у селі Хотин Рівненського району відгомонів молодіжний пригодницький етнофест “Вогняна сова”. Формат: триденний туристичний фестиваль просто неба, що поєднує активний відпочинок із сучасними надбаннями фольк- та рок-музиканти, а також живими традиціями поліського декоративно-ужиткового мистецтва.

28.05.2018 р. понад 5 тис. відвідувачів консолідував колоритний поліський етно-тур-фест “Бурштиновий шлях”. Організатори запропонували гостям краю провести вікенд у справжньому поліському селі, пізнати автентичний побут жителів Полісся, скуштувати традиційні українські страви, взяти участь в туристично-спортивних забавах, у т. ч. скористатися унікальною нагодою проїхатись раритетною вузькоколійною залізницею за маршрутом “Антонівка-Зарічне” (турбренд – Поліський трамвай).

Новою локацією для сотень поціновувачів атмосфери “справжнього етно” стало заснування громадою села Буща Здолбунівського району етно-еко-фестивалю “Буща папороть” над заводами р. Збитинки у магічні 6-7 липня 2018 р. Для туристів поліщуки підготували цікаві обрядові театралізовані дійства, а також спортивні та розважальні імпрези в стилі етно. А брендом-символом фестивалю став рідкісний вид папороті (гронянка багатороздільна), що проростає в околицях цього села.

Статус головної сцени справжньої нової української музики й естрадного етношоу 13-15.08.2018 р. вкотре утвердив легендарний Рок-фестиваль “Тарас Бульба” в м. Дубно. Втім, його насичену програму не транслювали центральні канали українського телебачення. Тим часом на окремих з них транслювалися музичні шоу іншого штибу з розпіареними “зірками”-виконавцями здебільшого неукраїномовних пісень та кліпів.

А 29.08.2018 р. на Рівненщині зібралися команди дитячих туристичних клубів для участі у фестивалі, що має метою виховувати нові покоління туристично активної і вихованої на традиційних цінностях молоді – запоруки нашого майбутнього. Дитячий етно-еко-туристичний фестиваль “Новомалинська Любава” у с. Новомалин Острозького району уже слід ставити за приклад успішної реалізації сучасної концепції дитячої рекреації в літній період. Концепція фестивалю інтегрувала арт-локації різного профілю, спортивно-туристичні ігри та квести, майстер-класи та конкурси, а також справжнє родинне туристичне таборування просто неба, польову школу української традиційної кухні, ярмарок-презентації майстрів ужиткового мистецтва, дитячі етнодискотеки.

Підводячи підсумки, окреслимо перспективи відродження й подальшого урізноманітнення палітри брендівих дестинацій

етнофестивального туризму у західному регіоні України в кризових реаліях сьогодення.

З-поміж усіх видів туризму етнофестивальний туризм якісно вирізняється насамперед своєю метою – довести, що нам, українцям, є що запропонувати унікального як пересічному туристові, так і туристові з вибагливим смаком.

На нашу думку, етнофестивальний туризм в державі у 2015–2018 рр. зазнав нового потужного імпульсу розвитку, а тому і надалі збагачуватиметься новими ексклюзивними туристичними продуктами.

Чільні умови розвитку етнофестивального туризму на сучасному етапі:

- зростання інтересу як українських, так і іноземних туристів;
- традиційні святкування, які можна перенести у формат масового дійства:
  - християнські та дохристиянські свята представників етнічних груп і різних етногеографічних локацій;
  - місцева кухня, зацікавлення якою в Європі в умовах глобалізації й урбанізації зростає щороку.
- визнання на рівні регіональної і місцевої влади етнофестивального туризму одним із пріоритетних напрямків туризму;
- сприяння очільників місцевого самоврядування та ініціативи нової генерації місцевих громадських активістів;
- мальовничість краю, наявність значної туристично-ресурсної основи для формування конкурентоздатних й оригінальних продуктів подієвого туризму.

Подальший розвиток етнофестивального туризму слід розцінювати як один з ринково ефективних локомотивів розвитку економічної, соціальної, туристичної інфраструктури регіонів і господарського комплексу загалом. Адже розвиток етнофестивального туризму передбачає створення широкого спектру послуг для туристів під час фестивальних подорожей. Це, зокрема, такі послуги:

- доставка туристів у місце проведення фестивалю;
- розміщення туристів (готелі, мотелі, кемпінги і т.і., створення і забезпечення функціонування наметових містечок);
- забезпечення туристів харчуванням (кейтерінг, організація польової кухні і виїзної торгівлі продовольчими товарами, кафе, продуктові лотки і т.і.);
- PR, брендінг, промоція і реклама фестивалю. Медійно-інформаційне та поліграфічне забезпечення заходів;
- збут фестивально-туристичного продукту (послуги туристичних агентств і інших точок з продажу квитків);
- задоволення культурних потреб туристів (відвідування визначних пам'яток, музеїв і виставок і т.і.);

- місцевих територіальних громад із розміщення та задоволення утилітарних потреб туристів;
- майстрів народних ремесел, представників творчих спілок, історичних клубів та інших громадських організацій із організації дозвілля й фестивальных розваг (концерти, майстер-класи тощо);
- торгових підприємств, як загального, так і спеціального призначення (продаж сувенірів, буклетів, листівок, путівників, предметів туристичного спорядження);
- адміністративних органів, служб охорони, волонтерів тощо.

Висновки. Узагальнюючи, можемо констатувати, що етнофестивальний туризм на протидію кризовим реаліям сьогодення уже виконує важливу функцію в розвитку господарського комплексу західного регіону України, оскільки:

- збільшує місцеві доходи;
- створює нові робочі місця;
- сприяє розвитку галузей, орієнтованих на виробництво туристичних послуг;
- розвиває соціальну і виробничу інфраструктуру в місцях проведення фестивалів;
- оптимізує психоемоційний стан і активізує соціальну віддачу економічно активного населення держави;
- створює позитивний імідж та здійснює туристичну промоцію регіону;
- збільшує валютні надходження в бюджет областей і країни загалом.

У реаліях сьогодення масові етнофестивально-туристичні заходи в Україні відіграють вагомую роль у консолідаційно-державотворчому процесі. А на міжнародному рівні вони є найважливішими репрезентантами України в світі як держави з високорозвиненою культурою, традиційним і сучасним мистецвом [13, 14]. Ба більше, окремі наші етнофестивали є візитними картками нашої країни у світі, цебто вагомим чинником залучення потоків іноземних туристів.

У довоєнну епоху інформацію про культурно-мистецький поступ України у царині організації етнофестивалів міжнародна спільнота черпала з низки спеціальних видань та медіа-контентів. Маємо пишатися, що PR-інформація про провідні інтернаціональні етнотуристичні імпрези України ще донедавна була представлена на шпальтах офіційних видань CIOFF у колі провідних фольклорно-мистецьких дійств нашої етнічно строкатої планети (див., зокрема, CIOFF annual report 2012 [9] та CIOFF Festivals Calendar 2013 [10]). Відновити якнайширшу поліканальну міжнародну PR-репрезентацію та медійну промоцію розмаїття етнокультурно-подієво-туристичних дійств в Україні – пріоритетне завдання уряду, Національної туристичної організації, CIOFF-Україна та громадськості на наступний і найближчі роки.

Тенденція започаткування в Україні нових етнофестивалів доводить, що етнофестивальний туризм навіть в умовах системої кризи й збройної

боротьби проти російських регулярних військ і найманців за цілісність держави не просто існує, а й інтенсивно розвивається, залучаючи у периферійні сільські райони значні потоки туристів (і передусім молоді) з великих міст.

Насамкінець констатуємо: саме етнокультурний і етнофестивальний туризм спільно із зеленим туризмом у сучасних економіко-демографічних умовах здатні реально допомогти малим поселенням України вижити. Адже здебільшого саме малі села своєю етнокультурною специфікою притягують до себе вітчизняного і зарубіжного туриста.

Запровадження низки нових оригінальних етнофестивалів у малих туристично-етнографічних поселеннях країни за умови їх ефективної промоції сприятиме пожвавленню туристичного руху та подоланню соціально-економічних проблем регіонів, а також активізує процеси залучення низки периферійних місцевостей краю в орбіту масових потоків міжнародного туризму з країн ЄС та інших регіонів світу.

Список використаних джерел:

1. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: навч. посібник / О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.
2. Молодецький А. Значення фестивального туризму у розвитку міст та регіонів / А. Молодецький, А. Пташнік // Історія української географії. – 2012. – Вип. 26. – С. 113–118.
3. На Тернопільщині вперше скасували лемківський фестиваль. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/culture/_na-ternopolschine-vpervye-otmenili.../577685
4. Парфіненко А. Ю. Подієвий туризм як чинник формування туристичної привабливості міста / А. Ю. Парфіненко // Географія та туризм. – 2015. – Вип. 34. – С. 144–154.
5. Посохов І. С. Фестивальна діяльність в контексті розвитку подієвого туризму України: стан, проблеми, перспективи / І. С. Посохов // Географія та туризм. – 2017. – Вип. 38. – С. 58–71.
6. Рутинський М. Й. Етнофестивальний туризм: теоретичні засади й етногеографічні аспекти організації / М. Й. Рутинський, М. Я. Топорницька // Географія та туризм: наук. зб. / Відп. ред. Я. Б. Олійник. – К. : Альтерпрес, 2011. – Вип. 16. – С. 82–93.
7. Топорницька М. Я. Суспільно-географічні перспективи розвитку та урізноманітнення системи фестивального туризму у Карпатському регіоні / М. Я. Топорницька // Вісник Львівського ун-ту. Серія географічна. 2013. Вип. 43. Ч. 1. С. 281–287.
8. Туристичний імідж регіону: монографія / За ред. А. Ю. Парфіненка. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 312 с.
9. CIOFF annual report 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cioff.org/doc.cfm/en/193/CIOFF®_Annual_Report_2012.pdf
10. CIOFF Festivals Calendar 2013. – Montreal: Printed in Montreal, Canada, by the CIOFF Festivals Commission, 2012. – 126 p.
11. Event Tourism and Cultural Tourism / ed. by Larry Dwyer, Eugenia Wickens. – New York Rutledge, 2013 – 640 p.
12. Rutyn's'kyj M. Obszary problemowe w turystyce Ukrainy / M. Rutyn's'kyj, W. Pantylej // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. – Lublin, 2009. Vol. LXIV, S. 141–155.
13. Rutynskij M. Festiwali międzyetniczni w obszarach przygranicznych jako jeden ze strategicznych kierunków transgranicznej turystyki oraz współpracy kulturalnej Polski i Ukrainy / M. Rutynskiy // III Międzynarodowa Konferencja Naukowa “Współpraca transgraniczna w gospodarce turystycznej Polski i Ukrainy” (Lublin – Lwów, 20–22 października 2016 r.). – Lublin, 2016. – S. 28–29.
14. Fouberg E. H. Human Geography: People, Place, and Culture, 10th Edition / E. H. Fouberg. – New York : Wiley, 2012. – 480 p.

Список использованных источников:

1. Любицева А. А. Туристические ресурсы Украины: учеб. пособие / А. А. Любицева, Е. В.

- Панкова, В. И. Стафийчук. – Киев : Альтерпрес, 2007. – 369 с.
2. Молодецкий А. Значение фестивального туризма в развитии городов и регионов / А. Удалой, А. Пташник // История украинской географии. – 2012. – Вып. 26. – С. 113-118.
  3. На Тернопольщине впервые отменили лемковский фестиваль. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: https://gazeta.ua/articles/culture/_na-ternopolschine-vpervye-otmenili.../577685
  4. Парфиненко А. Ю. Событийный туризм как фактор формирования туристической привлекательности города / А. Ю. Парфиненко // География и туризм. – 2015. – Вып. 34. – С. 144-154.
  5. Посохов И. С. Фестивальная деятельность в контексте развития событийного туризма Украины: состояние, проблемы, перспективы / И. С. Посохов // География и туризм. – 2017. – Вып. 38. – С. 58-71.
  6. Рутинский М. И. Етнофестивальный туризм: теоретические основы и этногеографические аспекты организации / М. И. Рутинский, М. Я. Топорницкая // География и туризм: науч. сб. / Отв. ред. Я. Б. Олийнык. – Киев : Альтерпрес, 2011. – Вып. 16. – С. 82-93.
  7. Топорницкая М. Я. Общественно-географические перспективы развития и разнообразия системы фестивального туризма в Карпатском регионе / М. Я. Топорницкая // Вестник Львовского университета. Серия географическая. 2013. Вып. 43. Ч. 1. С. 281-287.
  8. Туристический имидж региона : монография / Под ред. А. Ю. Парфиненко. – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2011. – 312 с.
  9. CIOFF annual report 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.cioff.org/doc.cfm/en/193/CIOFF®_Annual_Report_2012.pdf](http://www.cioff.org/doc.cfm/en/193/CIOFF%20Annual_Report_2012.pdf)
  10. CIOFF Festivals Calendar 2013. – Montreal: Printed in Montreal, Canada, by the CIOFF Festivals Commission, 2012. – 126 p.
  11. Event Tourism and Cultural Tourism / ed. by Larry Dwyer, Eugenia Wickens. – New York Rutledge, 2013 – 640 p.
  12. Rutyns'kyj M. Obszary problemowe w turystyce Ukrainy / M. Rutyns'kyj, W. Pantylej // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. – Lublin, 2009. Vol. LXIV, S. 141-155.
  13. Rutynskij M. Festiwali międzyetniczni w obszarach przyszybanych jako jeden ze strategicznych kierunków transgranicznej turystyki oraz współpracy kulturalnej Polski i Ukrainy / M. Rutynskij // III Międzynarodowa Konferencja Naukowa “Współpraca transgraniczna w gospodarce turystycznej Polski i Ukrainy” (Lublin – Lwów, 20–22 października 2016 r.). – Lublin, 2016. – S. 28–29.
  14. Fouberg E. H. Human Geography: People, Place, and Culture, 10th Edition / E. H. Fouberg. – New York : Wiley, 2012. – 480 p.

References:

1. Lyubitseva O. O. Turystychni resursy Ukrayiny: navch. posibnyk / O. O. Lyubitseva, YE. V. Pankova, V. I. Stafiyuchuk. – K. : Al'terpres, 2007. – 369 s.
2. Molodetskyi A. Znachennya festyval'noho turizmu u rozvytku mist ta rehioniv / A. Molodetskyi, A. Ptashnik // Istoriya ukrayins'koyi heohrafiyi. – 2012. – Vyp. 26. – S. 113–118.
3. Na Ternopil'shchyni vpershe skasuvaly lemkyvskyi festyval. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://gazeta.ua/articles/culture/_na-ternopolschine-vpervye-otmenili.../577685
4. Parfinenko A. Y. Podiyevyy turizm yak chynnyk formuvannya turystychnoyi pryvablyvosti mista / A. Y. Parfinenko // Heohrafiya ta turizm. – 2015. – Vyp. 34. – S. 144–154.
5. Posokhov I. S. Festyvalna diyalnist v konteksti rozvytku podiyevoho turizmu Ukrayiny: stan, problemy, perspektyvy / I. S. Posokhov // Heohrafiya ta turizm. – 2017. – Vyp. 38. – S. 58–71.
6. Rutynskiy M. Y. Etnofestyvalnyi turizm: teoretychni zasady y etnoheohrafichni aspekty orhanizatsiyi / M. Y. Rutynskiy, M. Y. Topornytska // Heohrafiya ta turizm: nauk. zb. / Vidp. red. Y. B. Oliynyk. – K. : Alterpres, 2011. – Vyp. 16. – S. 82–93.
7. Topornytska M. Y. Suspilno-heohrafichni perspektyvy rozvytku ta uriznomanitnennya systemy festyvalnoho turizmu u Karpatskomu rehioni / M. Y. Topornytska // Visnyk Lvivskoho un-tu. Seriya heohrafichna. 2013. Vyp. 43. C. 1. S. 281-287.
8. Turystychnyy imidzh rehionu: monohrafiya / Za red. A. Y. Parfinenka. – Kh. : KhNU imeni V. N. Karazina, 2011. – 312 s.
9. CIOFF annual report 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.cioff.org/doc.cfm/en/193/CIOFF®_Annual_Report_2012.pdf](http://www.cioff.org/doc.cfm/en/193/CIOFF%20Annual_Report_2012.pdf)
10. CIOFF Festivals Calendar 2013. – Montreal: Printed in Montreal, Canada, by the CIOFF Festivals Commission, 2012. – 126 p.

11. Event Tourism and Cultural Tourism / ed. by Larry Dwyer, Eugenia Wickens. – New York Rutledge, 2013 – 640 p.
12. Rutyns'kyj M. Obszary problemowe w turystyce Ukrainy / M. Rutyns'kyj, W. Pantylej // Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. – Lublin, 2009. Vol. LXIV, S. 141-155.
13. Rutynskij M. Festiwal międzyetniczni w obszarach przygranicznych jako jeden ze strategicznych kierunków transgranicznej turystyki oraz współpracy kulturalnej Polski i Ukrainy / M. Rutynskij // III Międzynarodowa Konferencja Naukowa “Współpraca transgraniczna w gospodarce turystycznej Polski i Ukrainy” (Lublin – Lwów, 20–22 października 2016 r.). – Lublin, 2016. – S. 28–29.
14. Fouberg E. H. Human Geography: People, Place, and Culture, 10th Edition / E. H. Fouberg. – New York : Wiley, 2012. – 480 p.